

Balayeva Ellada Məmməd qız² MÜASİR DÖVRDƏ “ELM” NƏŞRİYYATININ FƏALİYYƏTİ

Hər bir xalqın tarixini, elmini milli mədəniyyətini əks etdirən nəsilən nəsilə ötürən irsi vardır. Yazılmış hər elmi əsər, dövrünün tədqiqatçı elmi tərəfindən qələmə alınmış nəzəri təcrübənin məhsuludur. Cəmiyyətin əsrlər boyu xalqa fayda gətirən alimə, elmi adamına ehtiyacı vardır.

Məqalələrin elmi jurnallarda dərc edilməsi elmi işlərin nəticələrini təqdim etməyin ənənəvi bir yoludur. Son illərdə alimlərin nəşr fəaliyyətində inkişaf istiqamətləri nəzərəcarpaçaq dərəcədədir.

Ümumiyyətlə elmi məqalələrdən ibarət kitabların yaranmasının bir sıra mərhələləri vardır. Əvvəlcə Ali Attestasiya Komissiyası, Ali Attestasiya Komissiyasının ekspert şuraları üzvlərinin səyləri ilə tərtib edilmiş jurnalların siyahısı yaranır. Xüsusilə universitetlər, elm tədqiqat ocaqları tərəfindən yaradılan elmi jurnallarının redaksiya şöbələri, nəşrlərinin taleyi üçün ədalətli ekspert və redaktorlar seçilir.

Azərbaycanda elmi məqalələrin toplandığı jurnal və elmi vəsaitlərin nəşrinə ilk dəfə 1945-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nəşriyyatında başlanmışdır. 1970-ci ildə “Azərbaycan SSR EA-nın Xəbərləri. İctimai elmlər seriyası” jurnalının baş redaktoru vəzifəsinə Ziya Bünyadov təyin olunmuşdur.

1997-ci ildə “Elm” nəşriyyatının yaranması Azərbaycan elminin inkişafına böyük töhvələr verdi. “Elm” nəşriyyatı Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının nəzdində fəaliyyət göstərərək elmin bütün sahələrinə aid nəşriyyat və polioqrafiya mərkəzi kimi fəaliyyət göstərir. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin elmi xəbərləri və fəaliyyətlərini ictimaiyyətə çatdıran mətbu orqan olan “Elm” qəzeti isə 1984-cü ildən Azərbaycan və rus dillərində hər ay nəşr olunur.

“Elm” nəşriyyatı müstəqillik illərindən başlayaraq daha geniş vüsətlə elm, təhsil və mədəniyyətimizin müxtəlif istiqamətlərində dünya standartlarına inteqrasiya etmişdir. Xüsusilə nəşriyyat sahəsində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişaf etdiyi bir dövrdə “Elm” nəşriyyatı bu gün dövrün tələblərinə uyğun istiqamətlərdə inkişaf edir. Kitab nəşri mədəniyyətimizin bariz nümunələrindən biridir. “Müasir dünyada kitab nəşri genişlənir. Çünki problemlər mövzular artır, onlar dünya ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda yeni əsərlər, kitabların meydana gəlməsinə, nəşr edilib yayılmasına səbəb olur. Bu kitablar, yeni nəşrlər, oxuculara yeni biliklər, yeni məlumatlar verir və çatdırır. Təsəffüf deyildir ki, dünya ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda redaksiya nəşriyyat prosesinin genişlənməsi, nəşriyyat fəaliyyətinin güclənməsi, özəl nəşriyyatların yaranması və inkişaf etdirilməsi, dövrün, şəraitin qarşısına qoyduğu aktual problemlər, tələblərdir” (1., 108).

Azərbaycan yazıçılarının uğurlarına sevinən Ulu Öndər Heydər Əliyev kitab, miniatür sənətinin inkişafına münasibətdə bildirmişdir: “Mən çox məmnunam ki, bu gün Azərbaycanda yazıçılarımızın, şairlərimizin və ictimai-siyasi xadimlərimizin kitablarının miniatür nəşri, mədəniyyətimiz kitab nəşrimiz üçün çox əlamətdar hadisə, böyük nailiyyətdir”.

Knyaz Aslan haqqı olaraq Azərbaycanda kitab nəşrinin inkişaf dinamikasının nəzərdən keçirərkən qeyd etmişdir: “Məlumdur ki, müasir nəşriyyat, hər şeydən əvvəl, möhkəm madditexniki bazaya malik olmalı müasir informasiya texnologiyaları ilə təchiz edilməlidir” (2,31).

“Elm” nəşriyyatında tərtib olunan jurnallar müəyyən qaydalar əsasında nəşr olunaraq yayımlanır. Burada Milli Elmlər Akademiyası və universitetlərin hazırladığı elmi qaydalar xüsusilə yer tutaraq institutların veb saytlarında yerləşdirilir. Elmi əlaqələrin veb saytların olması lazım olan elmi nəşrlərin İnternet infrastrukturunun inkişafı üçün normativ bazanın və texnoloji əsasların sürətlə formalaşmasına kömək edir.

Son illər informasiya texnologiyalarındakı böyük və köklü dəyişikliklərə uyğunlaşmaq üçün nəşriyyatların və kitabxanaların da fəaliyyətində dəyişikliklər baş vermişdi. Tələb və ehtiyaclarla uyğun olaraq xidmət göstərən müəssisələr xüsusilə nəşriyyat və kitabxanalar, məlumat xidməti haqqında anlayışlarını dəyişdirməli oldular. Bu dəyişikliyin ilk addımı olaraq nəşr işləri tərtib və redaktə daha da ciddiləşərək elmi qaydalara tabe oldu.

Institutların elektron nəşrləri Təşkilatı olaraq əksər elmi qurumların çap olunmuş nəşrlərin hazırlanmasında kifayət qədər təcrübəsi var. Xüsusilə bir çox akademik qurumlar son illərdir mütəmadi olaraq internet üzərində nəşr olunur.

Kitab bilik mənbəyi olmaqla yanaşı elm, mədəniyyət və inteqrasiya mənbəyi və vasitəsidir. Bu gün mövcud pandemiya şəraitində də “Elm” nəşriyyatı öz işini davam etdirir. “Elm” nəşriyyatında nəşr olunan jurnallar aşağıdakılardır:

- AMEA-nın Məruzələri
- Azərbaycan Kimya Jurnalı
- Azərbaycan Riyaziyyat Jurnalı
- AMEA Türkölogiya Jurnalı
- AMEA Xəbərləri. FTR seriyası (İnformatika və İdarəetmə problemləri buraxılışı)
- AMEA Xəbərləri. FTR seriyası (Fizika və Astronomiya buraxılışı)
- AMEA Xəbərləri: Biologiya və Tibb Elmləri
- AMEA-nın “Sosial elmlər” jurnalı
- AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası

- AMEA Xəbərlər Məcmuəsi
- Terminologiya məsələləri
- AMEA Gənc tədqiqatçı jurnalı
- AMEA Elm və həyat jurnalı.

“Elm” nəşriyyatında internet ünvanlar vasitəsi ilə yazar götürülərək, ədəbiyyat siyahıları, yazı qaydaları müvafiq qaydalara əsasən yoxlanılır. Elmi məqalələr toplanmış, tərtib olunmuş kitablar elmi müəssisələrə aid saytlar xüsusilə də, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının rəsmi saytı – science.gov.az vasitəsi ilə yayımlanır. “Müasir informasiya cəmiyyəti şəraitində kitabın nəşri və təbliği sahəsində böyük inqilabi dəyişikliklər baş vermiş, kitab informasiyanın əsas maddiləşmiş, elektronlaşmış mənbəyinə, cəmiyyətin hərəkətverici qüvvəsinə çevrilmişdir. Hazırkı cəmiyyətin əsas vasitəsi olan elektron kitabların, elektron daşıyıcıların, multimedia vasitələrinin hazırlanması da nəşriyyat işinin fəaliyyət sahəsinə daxil olmuşdur” (3.,13). Beləliklə, yeni informasiya texnologiyaları sistemi – elmin inkişafının təbliğində mühüm ideoloji vasitəyə çevrildi.

2019-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə keçirilən Beynəlxalq kitab sərəhsində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının “Elm” nəşriyyatında nəşr olunan elmin müxtəlif sahələrinə monoqrafiyalar, lüğətlər, elmi məcmuələr nümayiş olunmuşdur. Bu təqdimatda nəşriyyatın şüarı da nümayiş olunmuşdur. AMEA-nın “Elm” nəşriyyatının tərəqqiyə aparan – elm və kitabın vahətdindən ibarət yeni simvolu bu nəşriyyatın loqosunu təşkil edir. “Elm” nəşriyyatının inkişafı müstəqillik illərindən başlayaraq

Bu tədbirlərin əsas mahiyyəti AMEA-da və digər elmi müəssisələrin potensiallarını artıraraq dünya xalqları ilə inteqrasiyası məqsədi daşıyır. Müasir “Elm” nəşriyyatı mənfəət gətirməyən müəssisə olduğuna baxmayaraq işində məhsul və xidmət təklif edən müəssisələrin diqqət mərkəzinə çevrilmişdir. Kitab nəşri, sənaye istehsalının özünün normativ bazasını, digər tərəfdən istehsalın özünü təyin etdiyi dərəcədə nəşr prosesinin normativ əsasını diklə edən özünəməxsus spesifikasiyi ilə güclü bir istehsal sahəsidir. Məsələn, kitabın forma, cild, çap üçün kağız növü, kitabın dizaynı və daha çox şey yalnız nəşriyyatın müəllifi, redaktorları və ya dizayneri tərəfindən deyil, həmçinin seçilmiş çap bazası və mövcud avadanlıq imkanları ilə v.

Nəşriyyatın xüsusiyyətləri – bütün müxtəlifliyi ilə, elmi kitablar və mütəxəssislər üçün nəşriyyat standartlarına uyğun tələb olunur. “Elm” nəşriyyatı, elmi hadisələr və proseslər haqqında məlumat sistemi qurmağı, bibliografiya, statistika və müqayisə olunması təmin edən müəssisədir.

Beləliklə, standartlaşdırma, əlbəttə ki, nəşri məhdudlaşdırır, amma lazımdır. Göründüyü kimi, sənayenin, medianın və rəhbərliyin inkişaf səviyyəsi nə qədər yüksək olsa, texnoloji məhdudiyyətlər bir o qədər az olacaq, lakin bəzi məsələlər hələ də öz həllini tapmamış qalacaq.

Müasir kitab nəşriyyat sisteminin dərnliliklərində yeni tipli bir nəşriyyat cəmiyyətinin formalaşmasına, nəşr olunan kitabların sayının daim artmasına və tirajın nöhbəng artmasına baxmayaraq, ölkədə daim ciddi kitab çatışmazlığı yaşanmaqdadır. “Nəşriyyat sisteminin quruluşuna və işləmə xüsusiyyətlərinə müxtəlif daxili və xarici amillər böyük təsir göstərmişdir ki, bunlardan da ən başlıcası cəmiyyətin müxtəlif elm sahələrinə aid insanların potensial səviyyəsidir” (4.,15).

Nəhayət, Azərbaycanda “Elm” nəşriyyatının sisteminin formalaşması, informasiya məkanının qloballaşması və elmi kitab nəşrinin dünya nəşriyyat birliyinə inteqrasiyasına böyük dərəcədə kömək etdi. Bu, zəngin beynəlxalq təcrübə dünya elmini öyrənməyə və daxili praktikada istifadə etmək, xarici iqtisadi əlaqələri aktiv inkişaf etdirməyə şərait yaratdı.

Ədəbiyyat

1. Allahverdiyev Bayram “Azərbaycan Respublikasının nəşriyyat sistemi və onun problemləri”, Ümummilli lider Heydər Əliyev – 90. Tarix və onun problemləri, №2 2013
2. Knyaz Aslan “Kitabşünaslıq və Redaktor Sənəti”, Elmi-nəzəri və təcrübə-metodik jurnal. – Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2015. №1 (1), 86 s.
3. Xələfov Abuzər “Kitabşünaslıq və Redaktor Sənəti”, Elmi-nəzəri və təcrübə-metodik jurnal. – Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2015. №1 (1), 86 s.
4. Есеньков Б. С., Майсуралев Ю. Ф. Книжный рынок России / Учебно-методические материалы семинара «Финансовый менеджмент, маркетинг и сбыт в учебном издательстве». — Москва: МГУИП, 2003. — С. 17. Малые и средние издательства на российском книжном рынке // Эффективное книгоиздание: Сб. статей. — М.: Векс Мир, 2002. — С. 15.

Açar sözlər: elm, nəşriyyat, kitab.

Ключевы слова: наука, издательское дело, книги

Key words: science, publishing, books.

Xülasə

Hər bir xalqın tarixini, elmini milli mədəniyyətini əks etdirən nəsilən nəsilə ötürən irsi vardır. Yazılmış hər elmi əsər, dövrünün tədqiqatçı elmi tərəfindən qələmə alınmış nəzəri təcrübənin məhsuludur. Cəmiyyətin əsrlər boyu xalqa fayda gətirən alimə, elmi adamına ehtiyacı vardır.

“Elm” nəşriyyatı müstəqillik illərindən başlayaraq daha geniş vüsətlə elm, təhsil və mədəniyyətimizin müxtəlif istiqamətlərində dünya standartlarına inteqrasiya etmişdir. Xüsusilə nəşriyyat sahəsində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişaf etdiyi bir dövrdə “Elm” nəşriyyatı bu gün dövrün tələblərinə uyğun istiqamətlərdə inkişaf edir.

Резюме

У каждого народа есть наследие, передаваемое из поколения в поколение, которое отражает его историю, науку и национальную культуру. Каждая написанная научная работа является продуктом теоретического опыта, написанного исследователем своего времени. Обществу нужен ученый, веками

приносящий пользу людям.

За годы независимости «Наука» стала более широко интегрироваться в мировые стандарты в различных областях науки, образования и культуры. Особенно в то время, когда информационные и коммуникационные технологии развиваются в издательской сфере.

Сегодня «Наука» развивается в соответствии с требованиями времени.

Summary

Every nation has a heritage passed down from generation to generation that reflects its history, science and national culture. Every scientific work written is the product of theoretical experience written by a researcher of his time. Society needs a scientist who has benefited the people for centuries.

Since the years of independence, "Science" has been more widely integrated into world standards in various areas of science, education and culture. Especially at a time when information and communication technologies are developing in the field of publishing, "Science" is developing in accordance with the requirements of the time.

RƏYÇİ : dos.E.Vəliyeva